

Історико-політичні проблеми сучасного світу:
Збірник наукових статей. – Чернівці:
Чернівецький національний університет,
2019. – Т. 39. – С. 41-49
DOI: 10.31861/mhpi2019.39.41-49

Modern Historical and Political Issues:
Journal in Historical & Political Sciences. – Chernivtsi:
Chernivtsi National University,
2019. – Volume. 39. – pp. 41-49
DOI: 10.31861/mhpi2019.39.41-49

УДК: 323.174:304.4+327.82

© Іван Головко¹

Культурна парадипломатія як складник «м'якої сили» субнаціональних акторів

У статті досліджується культурна парадипломатія, що є одним з ключових інструментів поглиблення взаємодії регіонів, як складник «м'якої сили» субнаціональних акторів. Культурна парадипломатія реалізується в інструментальному і символічному аспектах. Головною метою застосування означених аспектів є досягнення нової якості взаємодії через мотивацію акторів до економічної співпраці, підтримку етнічних діаспор за кордоном і тим самим, досягнення стабільності міжнародних відносин на перспективу.

Обґрунтовано, що одну з найважливіших ролей у реалізації сучасної політики і створення позитивного іміджу за кордоном відіграє культура. Культурна складова субнаціональних регіонів не займає перше місце в ряді їх пріоритетів в міжнародних відносинах, однак, не дивлячись на це, налагодження культурних зв'язків є для них надзвичайно важливим. Встановлено, що культура як стратегічний ресурс володіє величезним потенціалом щодо довгострокового зміцнення своїх міжнародних позицій без застосування насильницьких методів або неконвенціональних способів тиску на суспільні відносини.

У статті доведено, що фактор культури як складової «м'якої сили» в світовій політиці останнім часом набуває нового значення, зростає його вплив на загальносвітові соціально-економічні процеси і міждержавні відносини. Визначено, що в цілому регіони, які реалізують парадипломатію, мають базовий набір мотивів для цієї діяльності, що знаходяться в політичній, економічній і культурній площинах.

Ключові слова: парадипломатія, регіон, культурна дипломатія, «м'яка сила», субнаціональний актор, туризм, культурна парадипломатія.

Cultural paradiplomacy as a component of the «soft power» of subnational actors

The article deals with the interpretation of cultural paradiplomacy as one of the key tools for deepening the interaction of regions and the interpretation of this type of paradiplomacy as a component of the «soft power» of subnational actors. This kind of paradiplomacy is realized in the instrumental and symbolic aspects. The main goal of these aspects is the new quality of interactions through motivation of actors for economic cooperation, support of ethnic diasporas abroad and thereby, building the stability of the international relations in perspective.

It is substantiated that culture plays one of the most important roles of modern politics and creates a positive image abroad. The cultural component of subnational regions does not rank first in a number of priorities in international relations, but despite this, the establishment of cultural ties is extremely important for them. It has been established that culture as a strategic resource conceals a tremendous potential for long-term strengthening of its international positions without the use of violent methods or unconventional methods of pressure on social relations.

It is proved that the factor of culture as a component of «soft power» in world politics has recently acquired a new meaning, its influence on world social and economic processes and interstate relations is seriously increasing. It is determined that, in general, regions that implement paradiplomacy have a basic set of motives for this activity, which are in political, economic and cultural contexts.

Key words: paradiplomacy, region, cultural diplomacy, «soft power», subnational actor, tourism, cultural paradiplomacy.

¹ Здобувач кафедри міжнародних відносин, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна. E-mail: ivan.dnu@gmail.com.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку міжнародних відносин поряд з реалізацією проектів у економічній та політичній площині, субнаціональні регіони не меншу увагу приділяють розробці та практичному втіленню програм, спрямованих на інтенсифікацію культурного співробітництва. Вищезазначене створює сприятливі умови для застосування «м'якої сили» у зовнішніх зносинах, що виникають під час реалізації парадипломатичних відносин регіонів. Культурна діяльність, товари та послуги, визнані Конвенцією ЮНЕСКО 2005 року «Про охорону та сприяння різноманіттю культурного самовираження», як такі, що мають подвійну природу: економічну комерційну цінність; і символічну, через ідентичність, яку вони несуть. Завдяки цьому подвійному характеру вони є потужним інструментом парадипломатії в глобалізованому світі. В цьому контексті необхідно дослідити культурну парадипломатію як один з ключових інструментів поглиблення взаємодії регіонів та трактування даного виду парадипломатії як складової «м'якої сили» субнаціональних акторів, яка реалізується в інструментальному і символічному аспектах, головною метою яких виступає нова якість взаємодії через мотивацію акторів до економічної співпраці, підтримку етнічних діаспор за кордоном, будуючи стабільність міжнародних відносин на перспективу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У сучасному вітчизняному науковому дискурсі об'єктом дослідницької уваги став феномен парадипломатії як складової процесів регіоналізації на сучасному етапі². Концепт парадипломатії як інституційний напрям реалізації транскордонного та політико-дипломатичного співробітництва досліджувався в контексті інноваційних тенденцій сучасної дипломатії³.

Метою даної статті є дослідження особливостей реалізації провідних моделей культурної парадипломатії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Культурна дипломатія різних держав світу демонструє значну кількість засобів використання культурного потенціалу для вирішення зовнішньополітичних завдань, а також відображає тенденцію застосування нових методів досягнення політичних цілей. Особливість практики застосування культурної дипломатії полягає в розподілі функцій між різними інститутами і у виборі специфіки основних напрямків культурної політики. Умови глобальної взаємодії вже на початку нового тисячоліття змусили почати пошук більш гнучких стратегій культурного впливу, спрямованих на зовнішній і внутрішній ринки. Зростання ваги культурного фактору відбувалося разом з поступовою відмовою від практики виключно силової взаємодії між країнами, а також з усвідомленням розуміння важливості тривалого культурного впливу і поширення, популяризації своїх культурних кодів і символів серед представників інших держав. Також потрібно зазначити, що аналогічного значення набуває культурний фактор під час здійснення парадипломатичної діяльності субнаціональними акторами.

Можна виділити три основні моделі культурної політики, які позначаються й на парадипломатії регіонів:

1. Фінансування культурних програм державою і визначення рамок діяльності інститутів культурного впливу (Франція, Німеччина, Туреччина);
2. Вільна від державного регулювання культурна дипломатія, заснована на діяльності окремих особистостей або спільноти всередині країни або за кордоном (Італія, Іспанія);
3. Змішана модель культурної політики, що поєднує елементи державного втручання і діяльності недержавних акторів (Велика Британія, Китай, Іран, Японія)⁴.

Безперечно, що наразі однією з найбільш ефективних комунікативних технологій є культурна дипломатія, за допомогою якої держава може підвищити ефективність зовнішньої політики; зміцнити міжнародний авторитет держави, продемонструвати відкритість суспільства і його демократичні цінності; вплинути на формування багатополусної системи міжнародних відносин, яка відображає культурне і політичне різноманіття і взаємозалежність сучасного світу;

² Грачевська, Т. (2014). Парадипломатія як складова процесів регіоналізації на сучасному етапі, *Грані*, № 12, с. 77-82.

³ Ціватий, В. (2016). Новаційні тенденції сучасної дипломатії: концепт парадипломатії як інституційний напрям реалізації транскордонного та політико-дипломатичного співробітництва України, *Зовнішні справи*, № 7, с. 36-39.

⁴ Cziekemans, D. (2010). Regional Sub-State Diplomacy from a Comparative Perspective: Quebec, Scotland, Bavaria, Catalonia, Wallonia, Flanders, *The Hague Journal of Diplomacy*, Vol.5, No.1-2, pp. 37-64.

сформувати позитивний економічний клімат для іноземних інвестицій, сприяти розвитку туристичної індустрії; представити культуру як важливий складник формування державного бренду; позиціонувати політику держави, яка має високий науковий, інтелектуальний і культурний потенціал; подолати упередженість щодо країни, зменшити вплив негативних тенденцій політико-ідеологічного походження⁵. Все вищезазначене в повній мірі стосується й розвитку міжнародного співробітництва на регіональному рівні, тобто культурної парадипломатії.

В цілому, термін «культурна дипломатія» найпростіше визначають як спробу міжнародного актора керувати міжнародним середовищем, сприяючи культурному перетину через міжнародні кордони⁶. Це набуває особливого значення й для парадипломатії субнаціональних регіонів, які зацікавлені в застосуванні інструментів «м'якої сили» для захисту власних інтересів на міжнародній арені. «Культурна парадипломатія» в першу чергу актуалізується під час транскордонного співробітництва. Потрібно звернути увагу на наступні аспекти, коли йде мова про «культурну дипломатію» та «культурну парадипломатію».

По-перше, на основі багатовимірного визначення культури, культурну дипломатію та парадипломатію можна розглядати як такі, що належать до різних сфер: економічної та соціально-політичної. У цьому сенсі проекція міжнародної культури може бути або про здійснення чи обмеження конкретних результатів, або про перетворення чи конституювання ідентичності акторів і самих аспектів.

По-друге, існують деякі розбіжності щодо визначення того, що представляє собою культурна дипломатія. Перша відмінність між міжнародними культурними зв'язками та культурною дипломатією полягає в тому, що хоча міжнародні культурні відносини включають всі культурні заходи, що відбуваються за межами національних кордонів, культурна дипломатія обмежується міжнародною культурною діяльністю з певною формою залучення державних установ.

Доцільно зазначити, що деякі науковці, такі як Дж. М. Мітчелл розрізняють два типи культурної дипломатії. Перший здійснюється безпосередньо державними установами і реалізується відповідно до цілей зовнішньої політики. Інший очолюється приватними або неурядовими організаціями, і навіть якщо вона включена в загальні рамки зовнішньої політики, вона відповідає цілям цих організацій. Саме останні є найактивнішими суб'єктами культурної парадипломатії⁷.

Культурна парадипломатія поєднує політику регіонів щодо певних сфер культурної діяльності, культуру міжнародної діяльності, інструментальне використання культури і культурних норм у зовнішніх діях; сприяє врахуванню в міжнародній діяльності регіону культурних чинників для досягнення свої цілей, миру і стабільності через подолання культурних бар'єрів; передбачає використання різних чинників культури, мистецтва і освіти з метою захисту і просування на міжнародній арені регіональних інтересів.

Відповідно до досліджень відомого політолога Роберта Франка, розуміння культурної дипломатії полягає в тому, що існує багато взаємодій між державним і приватним секторами в цій сфері: культурна дипломатія, що розроблена державними агентами, залежить від інтелектуальної та художньої творчості громадянського суспільства; тоді як приватні агенти, залучені до міжнародної культурної діяльності, часто покладаються на допомогу від держави для розробки своїх проєктів. У цьому сенсі більш детальним і практичним уточненням визначення культурної дипломатії буде наступне: «всі дії, що сформульовані, орієнтовані, керовані і фінансуються державою повністю або частково, будь то її агентами, або неурядовими партнерами»⁸. Згідно з цим визначенням, двома найважливішими елементами культурної дипломатії є: міжнародна культурна діяльність та залучення держави. У сучасних умовах до реалізації означених завдань активно долучаються й регіони.

Для реалізації цілей і завдань культурної дипломатії створюють спеціальні інститути з розгалуженою мережею представництв в різних державах, діяльність яких координується дипломатичним відомством або безпосередньо урядом. Країни, які відчують брак фінансових і творчих ресурсів, обмежуються можливостями своїх зарубіжних представництв, тобто стратегію

⁵ Ціватий, В. (2016). Вказ. пр., с. 36-39.

⁶ Там само.

⁷ Michelmann, H. (1990). *Federalism and International Relations: the role of subnational units*, New York: Oxford University Press, 343 p.

⁸ Fry, E. (2005). *The Urban Response to Internationalization*, London: Edward Elgar, 183 p.

культурної дипломатії реалізують співробітники дипломатичних представництв. До реалізації пріоритетів культурної дипломатії залучаються також і інші відомства, які відповідають за сфери мистецтва, науки, освіти, спорту, туризму, масової інформації. У той же час, інституціоналізація співпраці пов'язана з посиленням ролі державних структур, які не тільки ініціюють і реалізують різні проекти, які об'єднують учасників з різних країн, а й активно взаємодіють з установами культури і мистецтва, а також з державними установами⁹.

Культурні центри можуть виступати як суб'єкти парадипломатії, адже їм може надаватися фінансова підтримка від регіонів, оскільки вони забезпечують регіональні інтереси, виступають посередником і представником країни за кордоном. Цілі і завдання центрів чітко співвідносяться з метою зовнішньої культурної політики як певної країни, так і регіону, які вони представляють. При виробленні стратегії і конкретних програм зарубіжні культурні центри обов'язково враховують як національну специфіку партнерів, так і свої власні інтереси. Тільки збалансоване поєднання цих факторів може забезпечити успіх проведених заходів¹⁰.

Крім культурних центрів сьогодні збільшується кількість громадських організацій, які не отримують дотацій з державного бюджету, що пов'язано з ростом інтересу до вивчення культури і традицій країн-партнерів. Наприклад, значну роль в реалізації культурної дипломатії США відіграють приватні благодійні фонди – Сороса, Макартуров, Рокфеллерів, Гуггенхайма і ін., оскільки державні асигнування на культуру значно поступаються внескам філантропів. Широко практикується і співпраця з некомерційними організаціями¹¹.

Таким чином, у новій громадській дипломатії культурній діяльності приділяється більше значення, ніж у традиційній дипломатії. У культурних відносинах так само, як і в новій публічній дипломатії, акцент робиться все більше на залученні іноземної аудиторії, а не на продаж повідомлень; на взаємність і створення стабільних відносин, а не просто політичних кампаній¹².

Важливість місцевих акторів у міжнародних відносинах сьогодні можна пояснити викликами ХХІ століття, пришвидшеннями процесів урбанізації, коли деякі глобальні спільноти мають більший вплив у всьому світі, ніж будь-коли. Видатний американський дослідник Дж. М. Мітчелл відзначає, як результат цих процесів, що «нинішнє покоління буде значною мірою враховувати те, наскільки добре ми передаємо цінності нашого суспільства іншим, ніж те наскільки значною є наша військова чи дипломатична перевага», тому культурні відносини приймаються в багатьох країнах як третій найважливіший аспект після політики і торгівлі¹³.

Термін «культурні відносини» в цьому контексті є принципово відокремленим від терміну «культурна дипломатія». Незважаючи на те, що ці два терміни іноді використовуються як синоніми, відмінності можуть бути складними і досить тонкими, наприклад, культурні відносини розуміються як такі, що реалізуються без або з невеликим впливом держави. Так чи інакше, важливо відзначити, що деякі міжнародні культурні заходи не можуть розвиватися, якщо їм не допомагають або вони не підтримуються державною політикою (наприклад, міністерством закордонних справ, офіційними послами тощо), а деякі інші мають кращу ефективність, як організації, які мають відповідний ступінь незалежності від держави. Одним зі шляхів розвитку міжнародних культурних зв'язків повинна бути зміна двостороннього вектору відносин та налагодження взаємодії як по горизонталі так і по вертикалі владних структур. Такі відносини мають реалізуватися шляхом посередництва добре інформованих незаангажованих учасників, які можуть сприяти процесу бажаних та можливих міжнародних культурних зв'язків, демонструючи необхідність таких зв'язків як на регіональному, так і на центральному рівні виконавчої влади.

Необхідність міжкультурного діалогу зростає завдяки глобалізації, оскільки зростає рівень міжнародної взаємодії. У цьому світовому середовищі, що трансформується, необхідно розробити стратегії та інструменти для боротьби з культурним конфліктом не тільки на національному, але й на місцевому рівні, де міста та мультикультурні регіони повинні боротися з дис-

⁹ Duran, M. (2013). An archaeology of Mediterranean diplomacy: the evidence of paradiplomacy, *International Journal of Euro-Mediterranean Studies*, Vol. 5, pp. 147–158.

¹⁰ Грачевська, Т. (2014). Вказ. пр., с. 77-82.

¹¹ Cohn, T., Merrill, D. ed., Smith, P. (1989). North American Cities in an Interdependent World: Vancouver and Seattle as International Cities, *The New International Cities Era. Provo*, pp. 73-118.

¹² Castells, M. (1996). The rise of the network society, *Sussex: Blackwell Publishing Ltd*, 398 p.

¹³ Michelman, H. (1990). Op. cit., 343 p.

кримінацією та адаптувати свої інституції управління та послуг для потреб багатозарового населення. Неформальні мережі, особливо на місцевому або громадському рівні, можуть відігравати стабілізуючу роль у примиренні різних точок зору, оскільки вони є сусідньою частиною суспільства з проблемами діалогу. Їхня роль особливо корисна, коли вони залучають людей, які раніше були виключені з діалогу. У цьому випадку виникає потреба у зміцненні компетенцій та навичок діалогу шляхом просування розуміння. Важливо, щоб різноманітність розглядалася не тільки як виклик, але й як ресурс, що дозволяє навчатися іншим.

Культурна дипломатія, яка зазвичай реалізується на національному рівні, може існувати відповідно до тієї ж логіки й на субнаціональному рівні. Парадипломатія, у всіх її різних формах, є багатофункціональним засобом просування інтересів та ідентичності і як така, може бути використана для досягнення тих же цілей, що і культурна публічна дипломатія¹⁴.

Парадипломатія є багатофакторним явищем, що найчастіше формується з почуття відокремлення спільноти від центральної держави, з економічних чи тотожних причин¹⁵. Серед дослідників парадипломатії деякі присвятили увагу культурним, ідентифікаційним, психологічним або історичним аспектам цього явища. Потрібно більш детально проаналізувати погляди та класифікації культурних та ідентифікаційних аспектів парадипломатії.

Вчені-політологи М. Алдекоа і М. Кітінг розрізняють три категорії парадипломатичних цілей: економічні, політичні та культурні. Останні охоплюють такі цілі, як збереження культури, встановлення культурних зв'язків з іншими країнами або регіонами та діяльність, що сприяє міжнародній проекції культури громади¹⁶.

Видатний вчений А. Лекур розрізняє три шари парадипломатії. По-перше, економічний шар, який, за його словами, виключно орієнтований на залучення іноземного капіталу і як такий не переплітається з будь-якими політичними або культурними питаннями. По-друге, він виділяє шар, що стосується співпраці, яка може мати культурний, технічний, освітній або інший характер. Цей шар передбачає більш багатовимірний підхід. Нарешті, третій рівень пов'язаний з політичними міркуваннями. Часто, хоч і не завжди, це передбачає наявність суспільства, що розглядається, як ідентичність, яка відрізняється від тієї, яка формується національною державою, або прагнення до політичної незалежності. Ці три шари можуть бути об'єднані в парадипломатії актора і не носити виключний характер¹⁷.

На відміну від того, що більшість теоретиків парадипломатії розглядають як найважливішу змінну для визначення рівня міжнародної проекції регіонів – федералізм, вчені А. Лекур і Л. Морено розглядають недержавний націоналізм як найважливіший фактор для якісного обліку цього явища¹⁸. Хоча націоналізм не є необхідною умовою розвитку регіональної парадипломатії, він дає регіону підставу для розробки трьох елементів, які також є фундаментальними для розвитку парадипломатії: ідентичності/нації; політико-територіальної мобілізації; просування регіональних інтересів.

А. Лекур і Л. Морено окреслюють низку процесів, які сприяють розвитку побудови ідентичності або консолідації, в різних варіантах залежно від випадків: культурні зміни, інституційний розвиток, соціально-економічні трансформації та політичний контекст/конкуренція. Крім цих чотирьох факторів, вони підкреслюють вирішальне значення дискурсивного аспекту: регіон представляє собою сутність.

Третій елемент, визначення та просування регіональних інтересів, загалом охоплює два аспекти: розвиток ідеологічного/політичного дискурсу; сприяння та політизація культурної самобутності. Культурний захист і пропаганда, як правило, є найважливішими питаннями парадипломатії, оскільки вони є центральними для її основної сили, націоналізму. Парадипломатія ро-

¹⁴ Joenniemi, P. (2014). Paradiplomacy as a capacity-building strategy: the case of northwestern subnational actors, *Problems of Post-Communism*, Vol. 61, No. 6, pp. 18-33.

¹⁵ Ціватий, В. (2016). Вказ. пр., с. 36-39.

¹⁶ Kuznetsov, A. (2015). Theory and Practice of Paradiplomacy: Subnational Governments in International Affairs, *London: Routledge*, 184 p.

¹⁷ Lecours, A. (2018). Political Issues of Paradiplomacy: Lessons from the Developed World, режим доступу: https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20081217_cdsp_diplomacy_paper_paradiplomacy.pdf. (дата звернення: 29.08.2018).

¹⁸ Lecours, A. (2002). Paradiplomacy: Reflections on the Foreign Policy and International Relations of Regions, *International Negotiation*, Vol. 7, pp. 91-114.

зширює внутрішню боротьбу націоналістичних рухів для збереження культури в міжнародній політиці¹⁹.

На відміну від вищезазначених дослідників, які аналізують парадипломатію або з точки зору цілей або категорій питань, в 2016 році вчені-політологи С. Давіла та Д. Сильва розробили аналіз парадипломатії, заснований на мотивації акторів. На їхню думку, широкий спектр причин може привести до розвитку парадипломатичних дій з боку субнаціонального уряду, таких як бажання проектувати імідж на міжнародному рівні, місцеві розробки або міркування тотожності. Для них ідентифікаційний аспект парадипломатичних дій не можна знайти в кінцевих цілях акторів, а навпаки, він знаходиться в стимулах, які спонукають їх до здійснення дій. Найбільш поширеним є те, що ідентифікаційний елемент виправдовує будь-яку форму зближення між учасниками та прийняттям рішень, які вона мають на увазі; таким чином, у випадках, коли ідентичність не є стимулом, вона, принаймні, використовується для маскуванню та легітимізації²⁰.

Нарешті, дослідник І. Пріето стверджує, що, як і у випадку з дипломатією, парадипломатія має два виміри: інструментальний та символічний. Перший відповідає таким цілям, як залучення іноземних інвестицій, просування країни або доступ до багатосторонніх форумів; другий відповідає таким цілям, як культурне та політичне просування. Можна стверджувати, що на підставі подвійного характеру культурної діяльності (економічної та символічної), культурну парадипломатію можна вважати як інструментальною, так і символічною.

Таким чином, можна підсумувати, що культурну парадипломатію дуже важко охарактеризувати на основі існуючих категорій. Але загальновизнаним є той факт, що основні мотиви, які впливають на функціонування парадипломатії, знаходяться в культурній, економічній та політичній площинах. Яскравими прикладами реалізації культурної парадипломатії може слугувати практика таких субнаціональних регіонів, як Каталонія, Фландрія та Шотландія.

Наприклад, для Каталонії центральною ланкою культурного виміру, безумовно, є каталонська мова, вивчення якої активно заохочується не тільки в Іспанії, але і за її межами. Також каталонська влада сприяє відкриттю «будинків Каталонії», що є культурними центрами регіону в зарубіжних країнах. Фактично саме культурний аспект став першим з трьох зазначених мотивів, з яких парадипломатія Каталонії почала активно розвиватися на початку 1980-х рр.

Каталонський інститут культурної індустрії – орган культурної парадипломатії Каталонії, безпосередньо підпорядкований Департаменту культури. Інститут займається наданням субсидій і грантів, позик і кредитів, навчанням і консультуванням, а також інтернаціоналізацією компаній в сфері культури²¹. З 2002 році під егідою Інституту реалізується проект «Filmoteca de Catalunya», метою якого є в тому числі популяризація каталонського кіно за межами регіону.

Особлива роль в області просування каталонської культури за кордоном належить Інституту Рамона Луллія. Це публічний орган, створений з метою поширення вивчення каталонської мови в зарубіжних університетах, перекладу літератури, написаної каталонською мовою, а також каталонського культурного продукування таких видів мистецтва, як театр, кінематограф, цирк, музика, образотворче мистецтво, архітектура. Мережа діяльності інституту охоплює весь світ, нараховуючи 137 центрів в 25 країнах Європи, Азії, Північної та Південної Америки. Інститут є офіційним органом, що проводить іспити, котрі засвідчують рівень володіння каталонською мовою²².

Іншим важливим джерелом культурної взаємодії Каталонії з рештою світу є регіональне агентство з туризму, яке також входить в структуру Департаменту підприємництва та знань. Метою агентства є просування Каталонії як провідного туристичного напрямку на базі якості і соціально-економічної прибутковості туристичної індустрії. Основними напрямками діяльності агентства є проведення туристичних виставок, ділових семінарів, презентацій, організація ознайомлювальних поїздок в Каталонію. Офіси агентства знаходяться в 11 країнах світу, серед яких присутні лідери з виїзного туризму (Китай, Німеччина, США, Велика Британія, Франція, Італія). Їх основна мета полягає в поширенні інформації про всі культурні туристичні можливо-

¹⁹ Lecours, A. (2002). *Paradiplomacy: Reflections on the Foreign Policy and International Relations of Regions, International Negotiation*, Vol. 7, pp. 91-114.

²⁰ Ціватий, В. (2016). Вказ. пр., с. 36-39.

²¹ Crieckemans, D. (2010). *Op. cit.*, pp. 37-64.

²² *Ibid.*

сті Каталонії, а також у виявленні та аналізі тенденцій, що вказують на наявний попит серед туристів з країн базування офісів²³.

Каталонія бере участь у багатьох міжнародних об'єднаннях і асоціаціях. Можна відзначити, що для субнаціонального уряду Каталонії залученість до територіального співробітництва є не тільки можливістю обійти стороною іспанську державу і підключитися до європейських програм фінансування, а й, що важливіше, інструментом для відновлення свого політичного та культурного панування в Середземномор'ї і Піренеях²⁴.

Схожими на каталонські є цілі парадипломатії Фландрії, які поряд з економічною і політичною площинами зосереджуються, зокрема на культурному аспекті.

У політичному ракурсі, мова йде про пошук шляхів визнання Фландрії міжнародним актором, яка через свою ініціативу «Європа культур» (концепція культурного різноманіття Європи, в створенні якої Фландрія приймала першорядну участь) прагнула зайняти гідне місце серед націй, що не створили держав, в європейському політичному порядку²⁵.

Культурний мотив парадипломатії Фландрії пов'язаний, перш за все, з бажанням збереження і поширення фламандської мови. З огляду на, що найбільш спорідненою до фламандської мови є нідерландська, через що регіон розвиває особливо тісні відносини, в першу чергу, з країнами, де говорять нідерландською мовою або на її діалектах (Нідерланди, ПАР, Суринам, деякі країни Карибського басейну). Культурна парадипломатія Фландрії проводиться Департаментом закордонних справ спільно з Департаментом культури, молодіжної політики і ЗМІ і серед іншого спрямована на підтримку культурного сектора та креативної індустрії в їх міжнародній діяльності, посилює міжнародну значимість і репутацію Фландрії через мистецтво²⁶. Таким чином, просування фламандської культурної ідентичності та формування цього образу за кордоном через міжнародне визнання фламандської мови робить цей напрямок парадипломатії надзвичайно важливим для регіону.

Реалізація культурна парадипломатія Шотландії спрямована, перш за все, на підтримку своєї діаспори за кордоном. Як відзначають деякі дослідники, діаспора в загальному сенсі може бути ефективним механізмом культурної парадипломатії, так як дає цьому актору можливість міжнародної взаємодії з нею²⁷. Наприклад, щорічне святкування дня тартана, міжнародного дня шотландської культурної спадщини (Scotland week). Спочатку ідея свята виникла у представників шотландської діаспори в Канаді, але потім поширилася на кілька інших країн. Назва свята пов'язана з тартаном – шотландською вовняною картатою тканиною, а також виробами з неї. Ще однією ініціативою є фестиваль «Шотландське повернення до дому» «Homcoming Scotland», метою якого є возз'єднання шотландської діаспори (перш за все, що проживає в Північній Америці) зі своєю історичною батьківщиною. Незважаючи на позиціонування даних ініціатив, як виключно культурно-мистецьких заходів, вони мають досить очевидний економічний підтекст: збут шотландської продукції, популяризація Шотландії як місця ведення бізнесу та проведення відпочинку²⁸.

Загальне керівництво зовнішньою діяльністю шотландського регіону здійснюють два органи: Міністерство культури, туризму і зовнішніх зв'язків і Міністерство міжнародного розвитку та Європи. В їх обов'язки входять регулювання відносин між Урядом Шотландії і Європейським Союзом, відносини в галузі культури і туризму між Шотландією та іншими державами (регіонами), питання, пов'язані зі сприянням міжнародного розвитку, підтримання зв'язків із співвітчизниками за кордоном²⁹. Принципова відмінність в їх статусі полягає в тому, що міністр культури й туризму та зовнішніх зв'язків входить до складу Кабінету міністрів, в той час як міністр міжнародного розвитку та Європи не входить до його складу, а сприяє і допомагає в роботі першого.

²³ Criekemans, D. (2010). Op. cit., pp. 37-64.

²⁴ Lecours, A. (2018). *Paradiplomacy and Stateless Nations: a Reference to the Basque Country*, режим доступу: <http://digital.csic.es/bitstream/10261/1472/1/dt-0106.pdf> (дата звернення: 29.08.2018).

²⁵ Criekemans, D. (2010). Op. cit., pp. 37-64.

²⁶ Duran, M. (2015). *Mediterranean Paradiplomacies: The Dynamics of Diplomatic Reterritorialization*, *Leiden: Brill Nijhoff*, pp. 14-43.

²⁷ Joenniemi, P. (2014). Op. cit., pp. 18-33.

²⁸ Ibid.

²⁹ Criekemans, D. (2010). Op. cit., pp. 37-64.

У контексті реалізації культурної парадипломатії за підтримки офісу Уряду Шотландії при ЄС в Брюсселі регулярно проводяться культурні заходи. У 2017 році було організовано 13 подібних заходів, які включали в себе гастрономічні майстер-класи, музичні концерти, зустрічі на тему становища Шотландії в Європі, книжкові презентації, екскурсії, молодіжні зібрання. Так Шотландія зайвий раз доводить свою відданість єдиній Європі і критичне ставлення до брекзиту.

У частині підтримки торгового, інвестиційного, інноваційного та міжурядового співробітництва з Європою в Дубліні, Лондоні, Брюсселі та Берліні функціонують інноваційні та інвестиційні хаби, що підтримуються урядом Шотландії. Вони представляють собою майданчик для спільної діяльності зі збільшення вивозу товарів і послуг і залучення інвестицій в Шотландію. Крім цього, хаби сприяють розширенню культурних зв'язків, просуванню наукових досліджень Шотландії, а також зміцненню дипломатичних відносин³⁰. Таким чином, підкреслюється важливість культурного виміру парадипломатії Шотландії.

Отже, фактор культури як складової «м'якої сили» в світовій політиці останнім часом переходить на новий якісний рівень, неординарно зростає його вплив на загальносвітові соціально-економічні процеси і міждержавні відносини. В цілому регіони, які реалізують парадипломатію, мають базовий набір мотивів для цієї діяльності, що знаходяться в політичній, економічній і культурній площинах. До цього може додаватися прагнення сприяти більш динамічному міжнародного розвитку, яке активно здійснюється урядами Шотландії, Каталонії і Фландрії. Культурний вимір всіх представлених регіонів не можна поставити на перше місце в списку пріоритетів їх парадипломатичної активності, однак, безумовно, налагодження культурних зв'язків для них є дуже важливим. Так, Шотландія, перш за все, розвиває зв'язки зі своєю діаспорою за кордоном, а Каталонія і Фландрія зосереджуються на поширенні своїх мов і мистецтва, що створює безпрецедентні можливості для їх презентації на міжнародній арені в умовах поживлення загальносвітового інтересу до збереження національної самобутності, яка найяскравіше проявляється саме в цих сферах.

Список джерел

1. Грачевська, Т. (2014). Парадипломатія як складова процесів регіоналізації на сучасному етапі, Грани, № 12, сс. 77-82.
2. Циватий, В. (2016). Новаційні тенденції сучасної дипломатії: концепт парадипломатії як інституційний напрям реалізації транскордонного та політико-дипломатичного співробітництва України, Зовнішні справи, № 7, сс. 36-39.
3. Castells, M. (1996). *The rise of the network society*, Sussex: Blackwell Publishing Ltd, 398 p.
4. Cohn, T., Merrill, D. ed., Smith, P. (1989) *North American Cities in an Interdependent World: Vancouver and Seattle as International Cities, The New International Cities Era*. Provo, pp. 73-118.
5. Criekemans, D. (2010). *Regional Sub-State Diplomacy from a Comparative Perspective: Quebec, Scotland, Bavaria, Catalonia, Wallonia, Flanders*, *The Hague Journal of Diplomacy*, Vol.5, No.1-2, pp. 37-64.
6. Duran, M. (2015). *Mediterranean Paradiplomacies: The Dynamics of Diplomatic Reterritorialization*, Leiden: Brill Nijhoff, pp. 14-43.
7. Duran, M. (2013). *An archaeology of Mediterranean diplomacy: the evidence of paradiplomacy*, *International Journal of Euro-Mediterranean Studies*, Vol. 5, pp. 147-158.
8. Fry, E. (2005). *The Urban Response to Internationalization*, London: Edward Elgar, 183 p.
9. Joenniemi, P. (2014). *Paradiplomacy as a capacity-building strategy: the case of northwestern subnational actors*, *Problems of Post-Communism*, Vol. 61, No. 6, pp. 18-33.
10. Kuznetsov, A. (2015). *Theory and Practice of Paradiplomacy: Subnational Governments in International Affairs*, London: Routledge, 184 p.
11. Lecours, A. (2018). *Paradiplomacy and Stateless Nations: a Reference to the Basque Country*, режим доступу: <http://digital.csic.es/bitstream/10261/1472/1/dt-0106.pdf> (дата звернення: 29.08.2018).
12. Lecours, A. (2002). *Paradiplomacy: Reflections on the Foreign Policy and International Relations of Regions*, *International Negotiation*, Vol. 7, pp. 91-114.

³⁰ Criekemans, D. (2010). *Op. cit.*, pp. 37-64.

13. Lecours, A. (2018). Political Issues of Paradiplomacy: Lessons from the Developed World, режим доступу: https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20081217_cdsp_diplomacy_paper_paradiplomacy.pdf. (дата звернення: 29.08.2018).

14. Michelmann, H. (1990). Federalism and International Relations: the role of subnational units, New York: Oxford University Press, 343 p.

References

1. Hrachevs'ka, T. (2014). Paradyplomatiya yak skladova protsesiv re-hionalizatsiyi na suchasnomu etapi, *Hrani*, № 12, ss. 77-82.

2. Tsviaty, V. (2016). Novatsiyni tendentsiyi suchasnoyi dyplomatiyi: kon-tsept paradyplomatiyi yak instytutstynnyu napryam realizatsiyi transkordonnoho ta polityko-dyplomatychnoho spivrobitnytstva Ukrainy, *Zovnishni spravy*, № 7, ss. 36-39.

3. Castells, M. (1996). The rise of the network society, Sussex: Blackwell Publishing Ltd, 398 p.

4. Cohn, T., Merrill, D. ed., Smith, P. (1989). North American Cities in an Interdependent World: Vancouver and Seattle as International Cities, *The New International Cities Era*. Provo, pp. 73-118.

5. Crikemans, D. (2010). Regional Sub-State Diplomacy from a Comparative Perspective: Quebec, Scotland, Bavaria, Catalonia, Wallonia, Flanders, *The Hague Journal of Diplomacy*, Vol.5, No.1-2, pp. 37-64.

6. Duran, M. (2015). Mediterranean Paradiplomacies: The Dynamics of Diplomatic Reterritorialization, Leiden: Brill Nijhoff, pp. 14-43.

7. Duran, M. (2013). An archaeology of Mediterranean diplomacy: the evidence of paradiplomacy, *International Journal of Euro-Mediterranean Studies*, Vol. 5, pp. 147-158.

8. Fry, E. (2005). The Urban Response to Internationalization, London: Edward Elgar, 183 p.

9. Joenniemi, P. (2014). Paradiplomacy as a capacity-building strategy: the case of northwestern subnational actors, *Problems of Post-Communism*, Vol. 61, No. 6, pp. 18-33.

10. Kuznetsov, A. (2015). Theory and Practice of Paradiplomacy: Subnational Governments in International Affairs, London: Routledge, 184 p.

11. Lecours, A. (2018). Paradiplomacy and Stateless Nations: a Reference to the Basque Country, режим доступу: <http://digital.csic.es/bitstream/10261/1472/1/dt-0106.pdf> (дата звернення: 29.08.2018).

12. Lecours, A. (2002). Paradiplomacy: Reflections on the Foreign Policy and International Relations of Regions, *International Negotiation*, Vol. 7, pp. 91-114.

13. Lecours, A. (2018). Political Issues of Paradiplomacy: Lessons from the Developed World, режим доступу: https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20081217_cdsp_diplomacy_paper_paradiplomacy.pdf. (дата звернення: 29.08.2018).

14. Michelmann, H. (1990). Federalism and International Relations: the role of subnational units, New York: Oxford University Press, 343 p.